

OB PETLETNICI ZOPETNEGA IZHAJANJA NOVEGA LISTA

KAJ JE SMISEL IN CILJ NAŠEGA DELA IN BOJA

„Kar je res in kar je pravično, to mora odsevat iz človeških besedi in dejanj, četudi je ves svet proti temu!”

Danes je minilo pet let, odkar je Novi list, ki so ga bili novembra 1930 zatrli, začel ponovno izhajati. Bil je poslednji časnik, kateri je ostal Slovincem v temni dobi fašizma. Zavedajoč se, da je po sili razmer postal **edino glasilo** primorskih Slovencev, se je trudil dajati izraza predvsem **skupnim težnjam** trpečega naroda, čeprav so njegovi uredniki bili po svetovnem in življenjskem nazoru prepričani kristjani in katolici.

Kako je v polni meri zadostil potrebam in željam slovenskega ljudstva, je bilo razvidno že po tem, da se je razširil tako, kakor še noben list niti prej niti pozneje v naših krajih. Ko smo tednik po skoro 24 letih obnovili, je uredništvo izjavilo, da se hoče držati istih načel, ki so Novi list vodila ob njegovem rojstvu in zaradi katerih so ga uničili.

NAŠ PROGRAM

Javnosti smo se predstavili z naslednjim programom: Dvigali bomo slovenski narodni ponos ter se neustrašno borili za našo enakopravnost na vseh področjih javnega življenja. Italijanov ne bomo zato sovražili, temveč jim nasprotno izkazovali spoštovanje, katero sami zase od njih zahtevamo. Do Jugoslovancev »bomo pa gojili ljubezen, ker so naši krvni bratje, čeprav vlada danes v Jugoslaviji režim, katerega idejno odklanjamo«. Novi list se bo zavzemal za revnega, delovnega človeka, ki tvori večino in jedro našega naroda.

»Poštenje«, smo tedaj napisali, »mora veljati ne samo v zasebnem, temveč tudi v javnem življenju. Predvsem tu naj se izvajajo načela krščanske morale. Nikdar niso ljudje, tudi časnikarji in politiki, toliko lagali kakor v našem času. Novi list se bo tej poplavi laži uprl in dosledno branil resnico«.

Izjave smo zaključili z geslom velikega Janeza Evangelista Kreka, ki je dejal: »Kar je res in kar je pravično, to mora odsevat iz človeških besedi in dejanj, četudi je ves svet proti temu!»

DUHOVNA OSNOVA NAŠE POLITIKE

V teh Krekovih besedah je izražena edina gonilna sila politike, katero lahko vodi za goli obstanek se boreča narodna manjšina. V naših razmerah se Slovenec ne more ukvarjati s politiko iz nobene težnje po oblasti ali dobičku. Lahko je tudi veleum, pa ne bo nikoli postal niti minister niti vpliven parlamentarec. Kar lahko doseže, je samo, da ga izvolijo za nemočnega in osam-

ljenega deželnega svetovalca, za podeželskega župana ali za člana občinskega zastopništva. Če se preostro poteguje za svoj narod, je pri oblastvih slabo zapisan, to je vse, kar se mu obeta. Zanj osebno je zatorej politika sama zguba.

Kaj naj ga potemtakem vleče v javno življenje? Edino čut moralne dolžnosti do zapostavljenega naroda ter splošnočloveška in vzvišena zavest, da je prava manjšinska politika v bistvu le **obramba pravice proti nasilju in krivici in borba zoper silo zla**. Velika naloga, za katero je vredno živeti in, če je treba, tudi življenje žrtvovati. Človek, ki se je posvetil taki ideji, ni zastoj živeti. To je globlji smisel Krekovega navodila, naj se bojujemo za resnico in pravico, četudi **»je ves svet proti temu!«**

ŠKOF GIUSEPPE ZAFFONATO

Mi smo se kot Krekovi učenci skušali te njegove smernice zvesto držati. Resnico in pravico smo branili in jo bomo do kraja proti vsakomur, pa naj bo **kdorkoli**. Tako zavračamo in obsojamo na priliko ravno te

dni pred vso javnostjo odredbo generalnega vikarja videmske nadškofije, s katero je **prepovedal vsem duhovnikom v Kanalski dolini poučevanje slovenskega verouka na ljudskih šolah**. In prav nič se ne plašimo pribiti, da pada po cerkvenem zakoniku za nezaslišano prepoved vsa odgovornost na vest samega nadškofa Zaffonata.

On in nihče drug ni kriv, da se z odredbo teptajo v prah izročila in načela Cerkve o verouku. Gospoda nadškofa smo že enkrat opozorili, kakšne so bile v tej stvari nad vse jasne smernice Pija XI. »Veronauk in sploh dušno pastirstvo v materinem jeziku«, je dejal pokojni papež, **»je naravna in nadnaravna pravica katoličanov«**. Toda videmski nadškof se dela, kot da ne razume, o čem govorimo.

Kadar gre za uboge slovenske otroke njegove škofije, se ne ozira niti na navodila papežev niti na naravno in nadnaravno pravo. Zanj je važno samo to, da postane tudi krščanski nauk sredstvo raznarodovanja naše dece in da mu pri tem nečednem delu pomaga vsa podrejena duhovščina.

Kako naj molčimo?

Kot Slovenci in kristjani spričo tolike krivice ne moremo in **ne smemo** molčati. To tem manj, ker se je v Kanalski dolini pridružilo krivici še brezprimerno poniževanje našega naroda. Ondotne nemške otroke bodo namreč duhovniki še nadalje poučevali krščanski nauk na šolah v materinem jeziku, **slovenskih pa ne smejo več**, ker je videmska nadškofija katehetom to prepovedala. Slovenski deci torej nadškof Zaffonato niti ne priznava istih pravic kot otrokom vladajočega italijanskega naroda niti kot učencem nemške manjšine.

Naj g. nadškof upraviči pred javnostjo to razlikovanje! Od kdaj pozna Cerkev za svoje člane več vrst moralnih in dušnopastirskih načel? In zakaj smatra Slovence za vernike, katerim pritičejo manjše pravice kot vsem ostalim? Iz takega ravnanja ljudje lahko sklepajo le to, da se je nadškof Zaffonato spremenil iz očetovskega dušnega pastirja v **narodnega nasprotnika in zatiralca slovenskih vernikov**.

Do tolike krivice, storjene našemu ljudstvu, ne moremo biti brezbrizni. O njej ne bomo molčali morda zaradi tega, ker jo je zagrešil italijanski škof, kot delajo nekateri slovenski katoličani. Naše krščanstvo ne obstoji v tem, da branimo **osebe**, temveč

resnico. Za nas je krivica krivica pa naj jo zakrivi **kdorkoli**. Proti njej se bomo borili še posebno odločno, kadar jo zagreši cerkveni dostojanstvenik, kateremu je Kristus naložil poslanstvo, da krivico, kjer le more, **zatira in preprečuje!**

POLITIKA, KI VODI V POGUBO

V teh stvarih gredo naši nazori popolnoma narazen z mišljenjem nekaterih slovenskih voditeljev. Če bi namreč h krivicam, ki se nam gode, vsi Slovenci molčali ali se jim upirali le mlačno in z oprezno neodločnostjo, bi bilo naše manjšine kmalu konec. Taká politika bi Slovence vodila v narodno smrt.

To velja zlasti dandanašnji, ko mora vsakdo uvideti, kako je naš narodni obstoj čedalje bolj ogrožen. Saj je bil šele preteklo nedeljo otvorjen v prej čisto slovenskem Sesljanu italijanski Dečji dom za begunce. Slovesnosti so se udeležili podminister Pecoraro, škof Santin, dr. Palamara, predsednik Ital. Kat. Akcije dr. Sardos - Albertini, poslanec Bologna, za katerega so, kot znano, volili tudi nezavedni Slovenci, in drugi veljaki.

Da država zida za begunce stanovanjske hiše in Dečje domove, je seve prav in po-

(Nadaljevanje na 2. strani)

RADIO TRST A

Nedelja, 31. maja, ob: 9.00 Kmetijska oddaja; 10.00 Prenos maše iz stolnice Sv. Justa; 12.00 Vera in naš čas; 13.00 Kdo, kdaj, zakaj — kronika 7 dni v Trstu; 15.40 Sekstet Ubald Vrabec; 17.00 Naivna žena in bolni mož, veseloigra v 3 dej. (Achille Campanile - Janko Jež); Igrajo člani RO; 21.00 Pesniki in njih stvaritve: Giovanni Pascoli (Janko Jež); 22.00 Nedelja v športu; 22.10 Mala antologija slovenske vokalne glasbe.

Ponedeljek, 1. junija, ob: 14.30 Teden v svetu; 18.00 Radijska univerza — Tone Penko: Iz življenja tujih ptičev: »Coklar«; 18.10 Koncert tria Trost-Vattino - Viezzoli; 19.00 Pisani balončki, radijski tednik za najmlajše; 20.30 Leos Janacek: Iz mrtvega doma, opera v 3 dej. — ork. in zbor nizozemske Opere. Približno ob 21.00 uri: Opera, avtor in njegova doba. Približno ob 21.35 Mala literarna oddaja.

Torek, 2. junija, ob: 8.30 Slovenske zasedbe in zbori; 19.00 »2. junij, simbol nove Italije« (predavanja); 16.00 Poslednji dnevi Sokrata, slušna predstava v enem dej. (Platon - Anton Sovre) v priredbi Balbine Baranovič-Battelino. Igrajo člani RO. V vlogi Sokrata nastopa kot gost Lojze Potokar, član SNG v Ljubljani, režira kot gost Balbina Baranovič-Battelino; 18.00 Z začarane police — Zora Kafol: »Dežela pod jezerom«; 21.00 Obletnica tedna — Miran Pavlin: »10 let italijanskega petroleja«; 22.00 Umetnost in življenje — »Se en prevod Dantejevega pekla«; (razgovor s Tinom Debeljakom).

Sreda, 3. junija, ob: 18.00 Radijska univerza — Luigi Volpicelli: Poklicna usmeritev — »Strokovna izobrazba in usmeritev«; 18.45 Vokalni kvartet Večernica; 19.00 Zdravstvena oddaja (dr. M. Starc); 21.00 Vitez brez oklepa, veseloigra v 3 dej. (Vittorio Calvino - France Zupan). Igrajo člani RO.

Četrtek, 4. junija, ob: 18.00 Z začarane police — Marija Polak: »Vražje ogledalo«; 18.10 Mahler: Pesem zemlje; 19.00 Sola in vzgoja — Ivan Teuerschuh: »Kakšne zahteve ima bodoča evropska šola«; 21.00 Iz življenja Indijancev: Izvor Indijancev (Vili Hajdnik); 21.40 Poje Jelka Cvetežar z ork. Franca Russo; 22.00 Iz sodobne književnosti — »Dva pesniška prvenca — Ovsec in Klinar« (ocena M. Jevnikar); 22.40 Šoštakovič: Kvintet s klavirjem, op. 57.

Petek, 5. junija, ob: 18.00 Radijska univerza — Janko Košir: Razvoj in pomen gozda — Gozd v prazgodovini; 18.40 Zbor Valentin Vodnik; 19.00 Širimo obzorja — Stari znanci — »Zvon« (Saša Martelanc); 21.00 Umetnost in prireditve v Trstu; 22.00 Znanost in tehnika — Boris Mihalič: »Nevarnost radioaktivnosti v zraku«; 22.15 Koncert sopranistke Ančice Mitrovič, pri klavirju Mladena Rankar.

Sobota, 6. junija, ob: 16.00 Novelist tedna; 16.20 Koroške narodne pesmi; 17.30 Velika dela slavnih mojstrov; 18.00 Oddaja za najmlajše: Zalost in veselje, radijska slikanica (Andrejčkov Jože - Mirko Javornik). Igrajo člani RO; 19.00 Sestanek s poslušalkami; 20.40 Slovenski oktet; 21.00 Jesenski večer, radijska igra (Friedrich Duerremmatt - Martin Jevnikar). Igrajo člani RO; 23.00 Harry James in njegova trobenta.

TEDENSKI KOLEDARČEK

31. maja, **nedelja**: Marija Devica, Kraljica
1. junija, **ponedeljek**: Juvencij, Gracijana
2. junija, **torek**: Marcellin, Peter
3. junija, **sreda**: Klotilda, Pavla
4. junija, **četrtek**: Kvirin, Frančišek
5. junija, **petek**: Presv. Srce Jezusovo, Valerija
6. junija, **sobota**: Norbert, Bernard Oglejski

Trgovina s kavo

Prejšnji teden so se tržaški trgovci pogodili s predsednikom brazilske izvozne družbe za kavo Costallinom, da bodo ustanovili v naši prosti luki velikanska skladišča, iz katerih mislijo zalagati z južnoameriško kavo Srednjo Evropo, Balkan in Bližnji vzhod.

Tako se je obnovilo upanje, da postane Trst spet eno najvažnejših evropskih središč za trgovino s kavo, kot je bil za časa Avstrije. Po prvi svetovni vojni so mu to vlogo odvzela druga italijanska mesta. V kratkem bodo v skladišča naše proste luke pripeljali iz Brazilije 100 tisoč vreč kave.

KAJ JE SMISEL IN CILJ NAŠEGA DELA IN BOJA

(Nadaljevanje s 1. strani)

šteno. Nesprejemljivo pa je za nas, da služijo ta poslopja in naselja obenem kot politično sredstvo za kolonizacijo slovenske zemlje. Ali ni v razsežni Italiji nikjer prostora za italijanske begunce? Zakaj so se demokristjani in tovariši vrgli prav na našo že tako tesno in revno domačijo? Zato, da jo čimprej spremene iz slovenskega v pretežno italijansko ozemlje, na katerem domačini ne bodo več imeli besede.

V najvažnejši, nekoč popolnoma slovenski obalni občini Devin - Nabrežina, se Italijani postopoma že bližajo večini ter se pripravljajo na prevzem oblasti. K temu prihaja še, kar je najbolj žalostno, da so namreč nekatere slovenske stranke pri zadnjih volitvah odbile sleherno sodelovanje v skupnih vrstah domačinov, branečih slovenstvo občine, češ da se med njimi nahajajo tudi — komunisti. Če bodo ti »narodnjaki« in »katoličani« vztrajali slepo na svoji neslovenski poti, se utegne zgoditi, da bo že prihodni po njihovi krivdi padla prepomembna občina Devin - Nabrežina v roke Italijanov.

»ŽIVLJENJE JE BITKA«

Naseljevanje prej čisto slovenske zemlje se pa ne izvaja samo na naši obali, temveč sega po načrtu na vse strani. V nedeljo so slovesno otvorili »naselje Sv. Jurija« na škedenjskem griču, spuščajočem se proti Miljam. Tu je bilo zgrajenih 7 poslopij s 110 stanovanji in dvema trgovinama. Obenem so v nedeljo oznanili, da se bo v kratkem sezidal italijanski Dečji dom tudi na slovenskem Proseku.

Taki dečji domovi niso samo nove postojanke v načrti kolonizaciji naše domačije, marveč so, kot nas skušnja uči, še nekaj

več. Vanje bodo s časom začeli vabiti tudi slovensko mladino in jo tam raznarodovali. Kako naj bo zaveden Slovenec spričo teh dogodkov brezbrizen?

Škof Santin je imel v nedeljo ob otvoritvi Dečjega doma v Sosljanu govor, proslavljajoč spomin na italijanskega poročnika Reiss - Romolija, kateremu je poslopje posvečeno. Njegov zgled, je dejal škof, nas uči, da »je življenje bitka«, katero je treba kot on dobojevati »s popolno predanostjo do skrajne žrtve«. Po tem vzoru je treba vzgajati tudi doraščajoči rod, toda v duhu »krščanskih in narodnih načel«.

Za vsakogar bi moralo biti jasno, da kar je škof rekel, ne more veljati samo za italijansko mladino, ampak ravno tako za slovensko in zlasti za njene voditelje. »Življenje je bitka!« V njej se je treba boriti do skrajne žrtve za resnico in pravico. Te dolžnosti pa ne moreš izvršiti s tem, da h krivici molčiš ali se ji upiraš oprezno in plašljivo, da se ne zameriš temu ali onemu oblastniku. Tako ravna hlapci in šleve in ne bojevniki!

Ker se v teh za naš narodni obstoj sila važnih vprašanjih z nekaterimi slovenskimi voditelji nikakor ne moremo strinjati, smo danes bolj kot kdajkoli prej prepričani, da je bilo nujno potrebno obnoviti Novi list. V tej veri nas potrjujejo zlasti dogodki zadnjega časa, ko so nekateri ljudje naše krvi tako daleč zabredli, da so svetovali Slovenem, naj glasujejo za svoje raznarodovalce! S tem utirajo hote ali nehote pot politiki, ki bi naše ljudstvo morala s časom neizogibno pretvoriti v narod hlapcev in breznačelnih koristolovcev, kot so že postali nemškutarji na Koroškem.

Novi list bo z vsemi silami delal na to, da tolika sramota ne omadežuje tudi naše domačije.

Hruščev s Kitajci v Albaniji

Sredi zasedanja v Ženevi se je Hruščev odločil, da uradno obišče Albanijo, ki je poleg Kitajske najbolj protijugoslovanska komunistična dežela na svetu. Mednarodna javnost se je strme sprašala, kaj naj potovanje pomeni. Ali hoče Hruščev povečati pritisk na Tita, da bi ga uklonil, ali pa ima širše načrte?

V Albanijo je letel preko Jugoslavije ter iz zraka poslal Titu prisrčne čestitke k njegovemu 67. rojstnemu dnevu. Obenem je toplo pozdravil narode Jugoslavije. Pritisk na Tita, so mnogi sklepali, torej odpade. Kaj potemtaka Hruščev namerava?

Da ima nekaj važnega v mislih, je bilo očitno že po tem, da je vzel s seboj ministra vojne Malinovskega in da je prispel v Albanijo tudi obrambni minister iz daljne Kitajske. V govoru, ki ga je Hruščev imel v Tirani, se je hudoval zlasti na Italijo, ker hoče namestiti na svojem ozemlju atomska odstrelišča. »Zadostovalo bi«, je vzkliknil, »da zgradimo na albanskih tleh oporišča za izstrelke kratkega dometa, pa bi dobili pod nadzorstvo celokupno ozemlje Italije«.

Zdi se torej, da hoče Hruščev pokazati Zapadu, s kako nevarno vojaško močjo

razpolaga Rusija že na samem Jadranu ter tudi s tem spraviti zahodnjake do popuščanja na zasedanju v Ženevi, o katerem je pred kratkim napovedal, da »bo uspelo«, češ da se ga drugače Sovjetska zveza ne bi udeležila.

»Petdeset let italijanskega življenja«

V Rimu razpravlja poseben medparlamentarni odbor o pritožbah proti televizijski družbi. Poglavitni očitek je naperjen zoper oddajo »50 let italijanskega življenja«, v kateri se je fašistična doba prikazovala kot zelo blagodejna za državo. Predstavniki televizije se branijo, češ da niso imeli pri rokah drugih virov razen fašističnih.

Imeli jih niso, ker se niso trudili in ker so sami še okuženi od fašizma. Kot pri nas na žalost po vsej državi fašizem dviga glavo.

DOBRA REKLAMA

V Parizu se neka tiskarna postavlja, da so njeni izdelki popolni. V časopisni reklamni pravi, da zna katerokoli listino in tudi banke nedosegljivo dobro — **ponarejati!**

Še o volitvah v Dolini Aoste

Volilni izid v Dolini še zmerom vznemirja duhove v Italiji. Katoliški dnevnik Dolomiten, glasilo nemške manjšine na Južnem Tirolskem, je posvetil dogodku uvodnik, v katerem razmotriva vprašanje, koga zadene odgovornost, da so francoski verniki kljub prepovedi domačega škofa Blancheta glasovali za listo Aostanske zveze (Union Valdôtaine), čeprav so bili na njej poleg katoliških tudi social-komunistični kandidati.

»Mi«, pravi list, »bi morali zmago avtonomistične stranke kot tako pozdraviti, z druge strani pa je treba obžalovati«, da je bil uspeh izvojevan s pomočjo skrajnih levčarjev in proti jasnemu svarilu cerkvenih oblastev. Toda kar moramo odkrito povedati, je, da nosi »vrhano mero odgovornosti za to krščansko-demokratska stranka«. Zakaj?

Spočetka ni bilo med Aostansko zvezo in demokristjani nobene sovražnosti. Nasprotno! Oblast' sta si stranki delili takole: v avtonomni deželi je vladala Union Valdôtaine, v rimskem parlamentu sta pa zastopala Dolino dva demokristjana. Kar naenkrat je pa zgrabil demokristjane pohlep po oblasti tudi v avtonomni deželi. V ta namen so predložili parlamentu nedemokratičen volilni zakon, po katerem naj bi najmočnejši stranki pripadalo v deželni zboru od 35 sedežev 25, vsem ostalim pa le 10. Mi Južni Tirolci smo v Rimu »nastopili zoper zakon, ki je pa bil seve sprejet«.

»Ni imelo opravka s krščanstvom«

In res so demokristjani z novim volilnim redom sprva dosegli, kar so hoteli. Pri volitvah l. 1954 so zmagali in v Dolini zavladali, medtem ko je Union Valdôtaine dobila v deželni svet le enega poslanca. Ta politika ni imela »nobenega opravka z obrambo krščanskih načel«, temveč je izvirala iz gole strankarske sebičnosti ter poglajala francoske domačine v naročje leveice.

Prvi sadovi so se pokazali že pri parlamentarnih volitvah l. 1958, ko so demokristjani zgubili aostanska sedeža v poslanski zbornici in senatu. Sedaj jim je zdrknila iz rok še oblast' v avtonomni deželi. Volilni zakon se je kruto maščeval nad njegovimi tvorci. Kdor hoče razumeti ljudsko razpoloženje v Dolini, mora pa upoštevati še naslednje.

Aosti je bilo po zakonu zagotovljeno, da se njeno ozemlje osvobodi uvoznih carin. Gre za iste pravice, za katere se bore Tržačani. Oprostitev od carin bi ravno tako kot pri nas seve tudi v Dolini Aoste silno pocenila življenje, dvignila tujski promet ter sploh poživila vse gospodarstvo.

Odkar je bila prosta cona obljubljena manjšini, je minilo že 12 let, a vse je ostalo le na papirju. Demokristjani, ki so ves čas bili gospodarji v državi in zadnjih 5 let tudi v Dolini, bi bili obveznost Italije do manjšine lahko izpolnili, a tega niso hoteli. Kdo naj se po vsem tem čudi, da se je francosko prebivalstvo čutilo po demokristjanih prevarano in udarjeno v svojih življenjskih koristih?

Ko je bil na vernike naslovljen od cerkvenih oblastev poziv, naj navzlic vsem krivicam odrečejo svoj glas Aostanski zvezi, kar je za ljudi pomenilo, naj pomagajo de-

mokristjanom do zmage, so se francoski domačini uprli. »Več kot pretirano« pa je, pišejo Dolomiten, trditi, da je z zmago francoske liste bila Dolina »izročena komunistom«, zakaj v vladni večini 25 deželnih poslancev jih pritiče Aostanski zvezi 15, tako da je njej zagotovljena oblast' v deželi.

Procesije sv. Rešnjega Telesa

Dejstvo pa je, da so francoski verniki prvič v zgodovini prišli v očitno politično nasprotje s cerkvenimi oblastvi, in to po krivdi italijanskih katoličanov. Kako daleč so šle stvari, se vidi tudi po tem, da je škof Blanchet prepovedal v deželi današnje procesije sv. Rešnjega Telesa. Zakaj je to odredil, ni povedal, a vsi imajo občutek, da zastran tega, ker ga verniki ob volitvah niso ubogali.

Demokristjani, ki so s svojo protimanjšinsko politiko žalostne razmere v Aosti povzročili, bi morali biti pozvani na odgo-

John Foster Dulles (desno) leta 1952, ko je postal zunanji minister ZDA

vornost, ne pa da se še postavljajo kot edino pravi in zvesti katoličani. Pozvani bi morali biti, naj spoštujejo manjšinske pogodbe, ustavne zakone in krščansko moralo, zakaj drugače jih ni mogoče smatrati za resnične katoličane, temveč za navadne nacionaliste, ki s svojo politiko ne škodujejo le manjšini, ampak tudi Cerkvi in državi. Vprašanje odgovornosti je zatorej odločilne važnosti in sega v jedro stvari. To razume razen nekaj pametnjakovičev pri nas vsak človek.

ČRNCI ZA BELCE

Nobelov nagrajenec za mir belgijski dominikanec o. Pire si je vzel za nalogo, da zgradi posebna naselja za begunce. Tu naj si brezdomci ustvarijo novo življenje. Dolej je postavil 7 majhnih mest s podporami iz vseh delov sveta. Osmo bo pa sezidal izključno s prispevki — črnecv iz Afrike. Črnski rodovi, ki so jih Evropejci doslej le izkoriščali, hite torej na pomoč belcem.

Dulles je umrl

V nedeljo zjutraj je v Washingtonu izdihnil dušo od raka in pljučnice mučeni John Foster Dulles. Pokojnik se je dobro zavedal, kaj ga čaka. Ko ga je poslednjič obiskal Churchill in se veselil, da je bolnik še pri moči, se je Dulles trudno nasmehnil: »Ne verjemite temu, kar Vam pravijo, gospod Winston. Jaz sem dokončno obsojen in v kratkem boste prejeli vest o moji smrti.«

Dulles je umrl med spanjem. Zdravnik in soproga sta sedela ob postelji, držeč bolnikove roke v svojih, ko sta opazila, da vse teže diha, dokler ni srce prenehalo biti.

Nemudoma obveščeni Eisenhower je ves presunjen izjavil: »To predpoldne je umrl eden največjih mož našega časa.« Ves ameriški narod je zagrnila globoka žalost in pokojniku izkazuje čast tudi največji njegovi politični nasprotniki. Čeprav je bil morda najodločnejši protivnik komunizma, ga je Hruščev označil za velikega državnika ter odredil, naj Gromiko poleti iz Ženeve v Washington, da se z zapadnimi diplomati udeleži Dullesovega pogreba.

Mikojanovo mišljenje

Podpredsednik sovjetske vlade Mikojan je izjavil, da je Dullesa dobro spoznal januarja ob obisku v Ameriki. Če si mu obrazložil položaj in ga je razumel, je bil takoj pripravljen spremeniti svoje stališče, česar ni mogoče trditi o Adenauerju. »Bil je zelo velik državnik in zelo bistroumen. Svoje nazore je branil z vso močjo; mi ljubimo krepke može in ne spoštujemo omahljivcev.«

Globoko sožalje je izrazil tudi papež Janez XXIII., ki je rekel, da je za Dullesa molil. Njegova smrt ga je močno prizadela. V teh trenutkih da se čuti zelo blizu zlasti Dullesovemu sinu Averyju, ki je jezuit, in vsej ostali Dullesovi družini.

Pokojnega državnika je odlikoval predvsem izreden pogum in neupogljiva načelnost. Bil je zelo veren protestant. O politiki je menil, da ni gola spretnost in borba za korist in oblast, temveč poslanstvo, ki mora izvirati iz globoke krščanske morale.

Garancijska pisma

Več oseb nas je vprašalo, ali je res, da jugoslovanski generalni konzulat v Trstu sedaj zahteva od italijanskih državljanov, ki žele dobiti vizum za potovanje v Jugoslavijo, garancijsko pismo, ki ga mora izpolniti oseba, pri kateri bo potnik v Jugoslaviji bival.

Na konzulatu so nam pojasnili, da gre za enaka garancijska pisma, kot jih zahtevajo italijanski konzulati od Jugoslovancev, ki žele potovati v Italijo. Garancijsko pismo se stavi in podpiše oseba, h kateri potuješ, njen podpis pa morajo overoviti na pristojnem Okrajnem ljudskem odboru. Pismo vložiš na tukajšnjem konzulatu skupno s prošnjo za vizum.

Kdor pa zaprosi za turistični vizum ali potuje v Jugoslavijo zaradi trgovskih poslov, ne potrebuje garancijskega pisma.

Jugoslavija se je torej postavila na stališče stroge recipročnosti: kar velja za Italijo, naj velja tudi za Jugoslavijo. Menimo pa, da bi morali obe državi te predpise odpraviti, saj je vendar znano, da danes lahko potujemo v mnoge evropske države ne samo brez vizuma, temveč celo brez potnega lista.

I Tržaškega

PO ZABAVNI TEKMI NA PROSEKU

Tekma med »mladimi« in »starimi«, neporočenimi in poročenimi igralci s Proseka je v nedeljo privabila na igrišče pri Briščikih izredno množico domačinov in prebivalcev bližnjih vasi ter precej meščanov. Da je bilo toliko zanimanja, ima največ zaslug proseški karabinjerski brigadir, ki si je bil drznil zabraniti napovedovalcu slovensko besedo. Njegov samovoljni nastop ni hudo ogorčil samo Prosečanov, temveč vse tukajšnje Slovence, ki so zato v nedeljo v lepem številu prisostvovali tekmi ter s tem izrazili globoko užaljenim Prosečanom solidarnost.

Prireditelj je potekla v najlepšem redu. Tekma, ki jo je napovedovalec s šaljivimi besedami in duhovitimi dovtipi »tolmačil« občinstvu, se je zaključila s tesno zmago (1:0) mladih. Premaganci so zato morali zmagovalce na vozu odpeljati v vas, kjer so v Društveni gostilni ob zvokih domače godbe in ob kozarcu odličnega prosekara zaključili ljudsko zabavo.

Kaj je z brigadirjem?

Napovedovalec, ki mu je bilo na prvi tekmi prepovedano govoriti slovenski, je v nedeljo izustil, kot je svetoval dr. Palamara, tudi nekaj stavkov v italijanščini. Zdaj vse naše ljudi silno zanima, ali je dr. Palamara že kaj ukrenil, da se taki protislovenski in nezakoniti nastopi orožnikov ne ponovijo. Prosečane zlasti zanima, ali bo poveljnik karabinjerov odstranjen iz naših krajev. Oblastva bi namreč nikakor ne smela dopustiti, da jih na Proseku predstavlja mož, ki je s svojim ravnanjem zgubil ves ugled med prebivalci.

Nabrežina:

PISMO GENERALNEMU KOMISARJU

O zloglasnem dogodku, ki se je pripetil v nedeljo, 17. t. m., na Proseku, kjer je tamkajšnji poveljnik orožnikov prepovedal javno govoriti slovenski, je v petek razpravljala tudi nabrežinski občinski odbor. Dr. Palamari je poslal pismo, v katerem se pridružuje protestom vse slovenske in dela italijanske javnosti ter obenem ugotavlja, da so taki in podobni dogodki možni le zato, ker se na našem ozemlju ne uveljavljajo tiste pravice narodne manjšine, ki jih predvideva ustava in drugi mednarodni sporazumi.

Nujno potrebno je, nadaljuje pismo, da se pravice slovenskega prebivalstva zaščitijo ne samo od primera do primera, temveč v celoti in dokončno. To je pa mogoče doseči le, če bodo oblastva začela izvajati vsa določila londonskega sporazuma ter slovenski manjšini priznala naravne in ustavne pravice. S tem bodo hkrati pripomogla, da bo med tu živječima narodoma končno prišlo do medsebojnega spoštovanja, razumevanja in sodelovanja.

TRIJE PRIMERI POLIOMIELITISA

V ponedeljek so sprejeli v tržaško bolnišnico kar tri osebe iz Trsta, ki so nenadno obolele za otroško ohromelostjo. Medtem ko se je ta nevarna bolezen doslej širila skoraj samo pri otrocih, je letos na Tržaškem zadela tudi odrasle. Izmed treh bolni-

kov, ki so jih v ponedeljek prepeljali v bolnišnico, sta bila kar dva odrasla, in sicer 28-letni Silvano Tommasi ter 21-letna Lucia Fonda. Tretji pa je bil 5-letni otrok. Tommasi je v nekaj urah umrl, Fonda se bori s smrtjo, deček pa bo skoraj gotovo ozdravel.

Na Tržaškem je za otroško ohromelostjo letos zbolelo že 12 oseb, od katerih so kar štiri umrle. Zdravniki svetujejo, naj starši brez pomislekov cepijo otroke proti omejenim boleznem, nekateri pa celo trde, da bi bilo koristno cepiti tudi mladeniče do 20 let.

PRORAČUN TRŽAŠKEGA OZEMLJA

Konec prejšnjega tedna so v poslanski zbornici razpravljali tudi o proračunu našega ozemlja. Tržaški poslanci so od zakladnega ministra Tambronija zahtevali, naj proračun ostane neokrnjen, se pravi, naj tudi letos znaša 22 milijard. Minister je potrdil, da je vlada prvotno hotela skrajšati proračun na 12 milijard, a je po nastopu poslancev izjavil, da bodo nameravani vsoti dodali še 3 in pol milijarde, šest in pol pa naj bi Trst letos prejel od tistih 45 milijard, ki so mu bili svoj čas nakazani s posebnim zakonom.

S tem bo proračun spet znašal 22 milijard, toda generalni komisariat bo po mnenju tukajšnjih gospodarskih krogov letos dejansko razpolagal samo s 15 milijardami in 500 milijoni, kajti ostali znesek bodo potrošili za javna dela, ki so bila že prej predvidena in se ne nanašajo izključno na potrebe našega področja.

Da vprašanje še ni razčiščeno, dokazuje tudi stališče Tržaške trgovinske zbornice, ki je pred dnevi izrazila začudenje, da se proračun krči prav v trenutku, ko bi tukajšnje gospodarstvo potrebovalo večjo pomoč. Zbornica je zato pooblastila predsednika, naj ugotovi, kolikšen je resnični obseg proračuna in kakšne posledice bi nastale, če bi ga skrajšali.

TRŽAŠKI OBČINSKI SVET

Mestni svet je v zadnjih 7 dneh imel dve seji. V petek je med drugim soglasno odobril predlog ACEGAT-a, da se v Brolettu zgradi nov plinohran, za katerega bodo potrošili 307 milijonov lir. Mesto bo tako imelo dovolj goriva, saj bo nova naprava lahko hranila 40.000 kub. metrov plina.

V torek so svetovalci spet razpravljali o ACEGAT-u in zlasti o predlogu, da se cena plinu zviša od sedanjih 33 na 36,50 lire za kub. meter. Povišek naj bi bil potreben, ker bodo plinu v kratkem povečali kalorično vrednost (od 800 kalorij na 4.200 za kub. meter), tako da bomo z manjšo količino plina dosegli enak učinek kot doslej.

Opozicijske stranke so glasovale proti poveški ter očitale večini, da izkoristi vsako priložnost samo zato, da navije cene.

NOVI LADIJSKI DOK

V prisotnosti senatorja Pecorara, podtajnika v ministrstvu za javna dela, so v nedeljo slovesno otvorili novi dok Tržaškega arzenala. Izredno važno delo so izvršili, ker vse tri tukajšnje slične naprave ne ustrezajo več današnjim potrebam; saj v naših ladjedelnicah niso doslej mogli izvesti vseh

popravlil na ladjah, ki imajo več kot 8 tisoč ton prostornine.

Novi dok je dolg 207 in širok 30 metrov, tako da lahko sprejme ladje s 36.500 tonami nosilnosti. Gre za velik bazen s 57 tisoč kub. metri vode, katerega obdajajo ogromne železobetonske stene in ga na eni strani zapirajo 30 m široka premična vrata. Ko spravijo vanj ladjo, jo s posebnimi napravami pritrdijo ob stene doka, nato zapro vrata ter izčrpajo vodo. Trup ladje se ne dotika več vode in na njej lahko izvršijo katerokoli popravilo.

Dok je stal 2 milijardi 200 milijonov lir, od katerih je 658 milijonov prispeval generalni komisariat, enako vsoto je ladjedelnica prejela iz krožnega sklada, ostale pa je podjetje poravnalo iz lastnega proračuna.

NAŠE SOZALJE

Pred dnevi je v Trstu umrla gospa Pavla Zega, roj. Šmuc, soproga znanega slovenskega trgovca Zega, ki je umrl pred dvema letoma.

Zavedni slovenski ženi in zvesti naročnici našega lista naj bo lahka domača zemlja. Sorodnikom izrekamo globoko občuteno sožalje.

Beneška Slovenija -

IZ MAZAROLE

Našim bralcem je gotovo še v živem spominu umor 26-letne žene Irme Macorig v Mazarolah. Zagrešil ga je njen mož, naš domačin 31-letni Fiorenzo Cencig. Ko se je ta vrnil z dela v Nemčiji, je našel ženo, mater treh nedoraslih otrok, nosečo. Prišel je domov, ker so mu sorodniki pisali, da žena pričakuje četrtega otroka. Ker sta se z mlado ženo nekega jutra v septembru hudo sprla, jo je v jezi ubil.

Porotno sodišče v Vidmu je Cenciga v torek obsodilo na 8 let, 10 mesecev in 20 dni zapora. Sodisce je kot olajševalno okolnost upoštevalo ženino izzivanje in njeno npravstveno skvarjenost, saj je četrtega otroka zanosila z moževim nečakom.

Olajševalno je za obtoženca pričal tudi domači župnik g. Presteno, ki je dejal, da mu je obtoženec, ko ga je spremljal k orožnikom v Čedadu, izpovedal, da je imel pokojno ženo zelo rad in da bi bil pripravljen obdržati četrtega otroka pri sebi.

Kot priči sta bila zaslišana tudi Cencigov nečak in ljubimec nesrečne mlade žene Irme ter obtoženčeva sestra.

Zdi se nam vredno priobčiti še izjavo predsednika sodišča, ki je lahkomišelnemu mladeniču dejal: »Čeprav niste bili zaslišani kot obtoženec, se za vse življenje zavedajte, da ste moralno odgovorni, ker ste izkoristili poročeno ženo, mater treh otrok, ki je imela moža v inozemstvu, da bi tam zaslužil kruh zanjo in otroke«.

Ta nenavadna družinska žaloigra, ki je do dna srca pretresla vso Beneško Slovenijo, nam spet dokazuje, da je izseljevanje najhujša rana vsega našega narodnega življenja, ker nenehno razjeda temelje naših družin.

IZ RAJBLJA

Tako imenovana Karnijska skupnost (Comunità Carnica), ki se trajno bori zaboljšanje gospodarskega položaja revnih Karnijcev, je pred kratkim na občnem zboru od vlade zahtevala, naj da rajbeljski rudnik, katerega lastnik je država, v dolgo-

GORISKI MESTNI SVET

V sredo so se na goriškem županstvu zbrali načelniki vseh v mestnem svetu zastopanih političnih skupin. Seja je bila potrebna, ker zahteva avtobusno podjetje ATA, da se za 10 lir poveča cena nedeljskim voznicam, a bi najbrž rada podražila (od 35 na 40 lir) tudi listke za dvojno jutranjo vožnjo. Poleg tega predlaga, naj se spremeni vozni red na raznih progah; vožnjo na progi št. 8 do Oslavja naj bi odslej oskrbovalo Ribijevo podjetje, prav tako naj bi se deloma ukinila vožnja avtobusa št. 6; namesto tega naj bi odslej opravil dnevno po šest voženj v Rupo, Gabrije, Sovodnje in nazaj avtobus št. 5.

Danes je pri podjetju zaposlenih 48 nameščencev, ravnatelj pa je na sestanku izjavil, da podjetje lahko zaposli le 41 oseb. Tako sta bila te dni dva nameščenca upokojena, ker sta dosegla polnost službenih let, dva prevzame Ribijevo podjetje, ki naj bi odslej imelo pravico voziti na progi Gorica-Števerjan tudi potnike za Pevmo in Oslavje; trije nameščenci so pa že izjavili,

Kanalška dolina

trajni najem. Kajti le tako bi mogla družba Pertusola, tako namreč trdi njen današnji predsednik Gortani, potrošiti znatne denarne vsote za zboljšanje rudniških naprav.

V rudniku so zaposleni ljudje iz Kanalske doline, Karnije, Beneške Slovenije in iz zgornje Soške doline.

Karnijska skupnost je pri tem žal spregledala, da se je gospodarski položaj delavcev hudo poslabšal, odkar je upravo rudnika, kjer kopljejo svinec in cink, prevzela družba Pertusola. Kako so mogli voditelji skupnosti pozabiti na žalostne dogodke v rajbeljskem rudniku, ki jih je obsojal ves tisk ne le na Goriškem, Tržaškem ter v Furlaniji, marveč tudi drugod po državi? Saj vedo, da so rajbeljski rudarji v vsem letu 1957 in večji del 1958. leta trajno stavkali. Furlanska javnost je stavko podprla tudi z denarnimi sredstvi in živili.

Sedanja uprava je zanemarila varnostne naprave v rudniku, tako da je bilo v teh dveh letih veliko, tudi smrtnih nesreč. Nova družba je hotela odstraniti z dela starejše rudarje ter jim ponudila majhno odpravnino. Tudi pod upravo pokojnega ing. Nogar, ki je vodil rudnik v imenu neke angleške družbe, ni bilo stanje delavstva zadovoljivo. Toda pod novo družbo je delavstvo prišlo z dežja pod kap, kajti današnji gospodarji težijo samo za tem, da bi čimprej obogateli.

Zato rudarji predlog Karnijske skupnosti najodločneje zavračajo. Smatrajo ga za nepremišljenega in delavstvu škodljivega. V državi je gotovo še kaka druga rudarska družba, ki bi imela več razumevanja za socialne potrebe delavstva in tudi več kapitala, da bi lahko brez izkoriščevanja delavstva upravljala rajbeljski rudnik! Ali bi ne mogel našega rudnika prevzeti poldržavni IRI?

Današnja družba Pertusola vsekakor ne zasluži, da bi ji država oddala rajbeljski rudnik v dolgoletni najem. To pa zato ne, ker si je s svojim nesocialnim ravnanjem z delavstvom za vedno zaigrala njegovo zupanje.

da so pripravljeni prostovoljno se odpovedati službi, če jim podjetje izplača po en milijon lir odpravnine.

Podžupan dr. Terenzio, ki je vodil sestanek, je izjavil, da je treba razpravljati tudi o odpustu uslužbencev ter pojasnil, da je bil na sestanek povabljen tudi ravnatelj ATA Brazzano, ki naj sam raztolmači predlog podjetja načelnikom političnih skupin.

Svetovalec Battello pa se je predlogu uprl in zahteval, da se spoštuje sklep občinskega sveta, po katerem mora to vprašanje rešiti posebna komisija. Ta naj najprej prouči, možnost, da bi občina vzela v lastno upravo mestno avtobusno službo. Poobčinjenje mestnega prometa je odločno zagovarjal tudi saragašovec dr. Zuccalli.

Čitateljem smo že pojasnili, da povzroča ATA mestni upravi trajno mučne skrbi, ker vedno zahteva, naj se spremeni vozni red, naj se ukinejo nekatere proge ter skrči število uslužbencev. Občinski svetovalci so imeli dovolj časa, da ugotove, kako so meščani nezadovoljni s sedanjim avtobusnim podjetjem, saj morajo kljub prosti ceni plačevati že danes 30 lir za vsako vožnjo. Župan se danes gotovo že kesa, da ni poslušal pametnega predloga svetovalca Bratuža, naj mestna uprava ostane zvesta pogodbi, ki jo je sklenila z Ribijevim podjetjem. ATA je spočetka sicer obljubljala, da bo ceno vožnje celo znižala, a zgodilo se je, da jo je v kratkem času zvišala.

IZ ŠTEVERJANA

Števerjanskim sadjarjem je zadnji naliv povzročil ogromno škodo na češnjah, ker je naravnost porazno vplival na njihovo ceno. Pred neurjem smo jih prodajali po 140 in tudi več lir za kg, po dežju pa kvečjemu po 50 lir. Sedaj se bo pa cena češenj le polagoma dvigala. Če hočemo škodo pravilno oceniti, ne smemo pozabiti, da ima naša občina nad 10 tisoč češnjevih dreves.

Nedelja je bila za nas Števerjance vzvišen Gospodov dan, ker smo ob pogledu na četico naših prvoobhajancev, deklic in fantkov, tudi starejši zopet enkrat podoživljali svojo prelepo mladost. Udeležba pri sv. maši bi bila še številnejša, če bi vernikov ne motila avtomobilska tekma.

LAHKOATLETSKA TEKMA

Predpreteklo soboto je bilo na Rojcah lahkoatletsko tekmovanje goriških nižjih srednjih šol. Od slovenskih dijakov sta se pri skakanju dobro izkazala dijaka Bruno Kuzmin in Darjo Legiša: prvi je pri skoku v višino zasedel šesto mesto (1.40), drugi pri skoku v dolžino prav tako šesto mesto (4.97).

Slovenska strokovna šola si je pridobila 85 točk ter v vrstnem redu zasedla 6. mesto.

IZ PEVME

Pevmsko društvo »Jože Abram« je v soboto in nedeljo priredilo v dvorani pri trgovini Mikluš koncert z dobro izbranim in pestrim sporedom. Pri prireditvi so sodelovali mešani in mladinski zbor ter znani goriški oktet Planika, ki ga vodi pevovodja Franci Valentinčič. Nastopila sta tudi pia-

Iz Goriške

nist Jelko - Devetak in violinist Rudi Komavli, ki sta morala na zahtevo občinstva program ponoviti. Na udeležence je napravil najgloblji vtis mladinski zbor, saj si lahko predstavljamo, koliko truda je bilo treba, da se je zbor za nastop tako dobro pripravil. Prireditelju in vsem sodelavcem iz srca čestitamo k lepemu uspehu in se jim iskreno zahvaljujemo za ves trud, ki so ga s prireditvijo imeli.

NOV VODOVOD

Na Rojcah gradi goriška občina nov vodovod v ulici della Barca. Gre za mestni predel, ki se razteza proti mostu IX. Avgusta, kjer je med drugim tudi precej podjetij, ki pripravljajo likerje.

Spomenik Simonu Gregorčiču

V nedeljo dopoldne so ob srebrnočistem planinskem vremenu odkrili na lepem kobariškem trgu veličasten spomenik največjemu domoljubnemu slovenskemu pesniku Simonu Gregorčiču.

Nad tri metre visoki bronasti spomenik stoji na kamnitem podstavku, ki ima na eni strani napis: Simonu Gregorčiču — Slovensko ljudstvo, na drugi pa nekaj pomembnih Gregorčičevih stihov. Veličastni kip je izdelal ljubljanski kipar Jaka Savinšek ob sodelovanju J. Renka, ulili so ga pa v Zagrebu. Slovesnosti se je udeležila velika množica, zlasti iz Kobariškega kota, s Tolminskega in Bovškega. Prisotno je bilo tudi lepo število Goričanov, Tržačanov in Beneških Slovencev.

Pesnikov spomin so počastili s slavnostnimi govori, z deklamacijami in petjem.

Najpristrčneje je vplivala na občinstvo preprosta in odkritosrčna beseda 91-letne učiteljice Leban, ki je v Rihemberku skupno s pokojnim pesnikom poučevala in vzgajala naše otroke.

Za njo je imel lep daljši govor pisatelj France Bevk, zadnji pa je govoril še Ivan Regent.

Na večji del občinstva pa je porazno vplivalo, da niso naši slovenski duhovniki smeli blagosloviti zares lepega spomenika, ki predstavlja pesnika v duhovniški obleki. Blagoslovitev bi namreč bila v skladu z več ko tisočletno tradicijo vernega slovenskega naroda. Vsaka vlada na svetu mora spoštovati običaje, versko prepričanje in čustvovanje svojega naroda.

ŠOLSKO OBVESTILO

Ravnateljstvo gimnazije - liceja in učiteljskega v Gorici obvešča da je treba prošnje za sprejemne izpite vložiti najkasneje do 3. junija. Natančnejša pojasnila dobite v tajništvu šole.

Ravnateljstvo nižje srednje šole (gimnazije) v Gorici sporoča da se sprejemni izpiti pričnejo 17. junija o 9. uri s pismeno nalogo iz slovenščine.

Kdor namerava položiti izpit, mora vložiti prošnjo na tajništvo šole najkasneje do 30. maja, in sicer po navodilih, ki so na razglasni-deski šole, v ul. Randaccio.

IZ KULTURNEGA ŽIVLJENJA

Povojno nemško pripovedništvo

Za povojno nemško pripovedništvo je značilno predvsem iskanje neke etične osnove, nekakega rešilnega izhoda iz humanistične otopelosti in miselnih kriz, v katere je pahnil nemško slovo hitlerjev čas.

Ta rešilni izhod vidijo predvsem v poglobljenem človečanstvu in medsebojni ljubezni ter v spoštovanju človeške osebnosti. Mnogi poudarjajo pomen človekove vesti. To je posledica tistega, kar so doživeli pod nacizmom, posledica strahotnih nečlovečnosti, ki jih je počenjal Tretji Reich, pa tudi splošne zmedenosti po nemškem polomu, ko je preostala ljudem le njihova vest, da se ravna po njej; vsi drugi vodniki so odpovedali. Značilno je, da obdržava večina pomembnih pisateljev v svojih delih nečlovečnosti Tretjega Reicha in grozote zadnje vojne, mnogi pa so tudi dali izraza zmedenosti in brezupnosti prvih povojnih let. Skoro vsi pisatelji se trudijo, da bi za zunanjim dogajanjem razbrali njegov skriti pomen in raziskali globine človekove zavesti, v katerih nastaja in iz katerih izvira vse, kar človek počne.

Theodor Plievier

Eden najpomembnejših in tudi v tujini morda najbolj znani povojni nemški romanopisec je Theodor Plievier. Zaslovel je z romanom Stalingrad. To je dokumentarno delo, v katerem je pisatelj na osnovi resničnih doživetij opisal bitko pred Stalingradom. V ta namen je porabil različne zapiske in dnevnike vojakov, ki so se tam bojevali. Seveda je omejil dogajanje v romanu na manjši odsek in mu našel tudi mnogo bolj preprost izraz.

Usodo nemške vojske pred Stalingradom je prikazal na usodi nekaterih posameznikov, ki jih je postavil v ospredje. Znal pa je med mnogimi vtisi in doživljaji izbrati ter prikazati prav tiste, ki so bili najbolj značilni. Znal je tudi poustvariti vse svojevrstno apokaliptično vzdušje, ki je vladalo v drobcih se nemških vrstah pred tem ruskim mestom. Glavna oseba romana je grenadir Gnotke, ki so ga pridelili kazenski stotnji in mora kopati grobove za padle tovariše. Pisatelj ga je napravil za simbol usode nemške vojske pred Stalingradom. On, kot grobar, ostane živ, in živ ostane tudi glavni grobar nemške vojske, namreč njen vrhovni poveljnik. Na koncu skupno odhajata v ujetništvo. »Bile so stopinje dveh vstric korakajočih mož«, se glasi zadnji stavek romana, v katerem je Plievier popolnoma stvarno opisal razdejanje vsega človeškega v človeku. Z doslednim realizmom je prikazal vse, kar se je dogajalo pred Stalingradom, boje same, prezebanje vojakov, ki so jim včasih kar odpadle zmrznjene noge; primitivno in naglo operiranje v vojaških lazareti, tifus in vse druge strahotne pojave umiranja vse vojske. Pri tem pisatelj z usmiljenjem piše o vojaki in trdo o generalih. Hkrati postavlja Plievier v romanu vprašanja, kdo je bil kriv za take grozote.

V podobnem slogu je napisan roman Anne Seghers Sedmi križ. V njem je pisateljica dramatično opisala pobeg sedmih internirancev iz nacističnega koncentracijskega taborišča. Sest jih spet ujamejo, sedmemu pa se po raznih pustolovščinah posreči uiti v tujino. Obe deli sta prevedeni tudi v slovenščino.

Gerd Gaiser

Gerd Gaiser je opisal v romanu Vzdigne se glas zgodbo človeka, ki se vrne iz vojne, pa nima več zaupanja v samega sebe. Vrača se k ženi, s katero se je med vojno nepremišljeno poročil, pa je nima več rad. Zaveda se, da naravni red stvari zahteva, da se vrne k njej, vendar se mu nič ne mudi. Zato se najprej ustavi v nekem švabskem mestecu, kjer opravlja razna dela ter sklepa prijateljstva z moškimi in ženskami. Oberstelehn — tako je ime glavnemu junaku — sicer ni obupanec, ampak le človek, ki ne verjame več v nikake fraze in ki mu je vojna razdrila vse utvare. On in njegovi prijatelji se znajdejo v povojnem času izven vsakega meščanskega reda, toda njihovo človečanstvo je ostalo v bistvu nedotaknjeno, v njih se skriva še prvotno poštenje in pripravljenost na medsebojno pomoč — to pa so vezi, ki jih spet povežejo z drugimi ljudmi in obljublajo vzpostaviti nov človeški rod. Roman se konča s tem, da se glavni junak spomni na neprijetne dolžnosti do žene in se vrne k njej.

Kritiki smatrajo to Gaiserjevo delo za eno najboljših pripovednih del, kar jih je izšlo v Nemčiji po vojni, in vidijo v njem obliko novega realizma, odlikujočega se po močnih opisih neposrednega dogajanja, ki naj sami pripravijo bralca do razmišljanja, ne da bi pisatelj sam premišljeval v romanu. Gaiser nenadno prekine pripovedovanje tam, kjer se mu zdi, da bi bila vsaka nadaljnja beseda odveč, in tako se konča vsaka scena romana z molkom.

Heinrich Böll

Heinrich Böll si je pridobil ime z romanom »In ni rekel niti besede«, v katerem je prikazal usodo zakona v povojnih težavah. Zakonca Fred in Käte Bogner se zaradi obupne revščine in stanovanjske stiske odločita, da pojedeta narazen, ker se bosta morda posamično lažje prebijala skozi življenje. Te misli se oprime zlasti mož, ki so mu vojni doživljaji oslabili voljo in značaj, tako da ne čuti več moči, da bi premagoval težave. Toda ločeno življenje ni nič lažje za oba zakonca, kakor je bilo prej, ko sta bila skupaj. Mož, ki je telefonist pri neki cerkveni ustanovi, se giblje na robu propalosti, ki pa ga vendar ne zagrne. Žena z otroki pa prebiva v revni in temni sobici, ki je z največjo pridnostjo ne more napraviti prijaznejše, in se brezupno in brez veselja trudi, da bi preživela sebe in svoje otroke, trpeče v takem okolju. Končno pa se za-

Jugoslovanski filmski igralec Ivica Pajes, ki nastopa v filmu Vlak brez voznega reda

konca vendar spet zblížata in združita.

Roman je napisan v obliki dnevnika, ki si ga pišeta oba zakonca, in sicer tako, da se zapisek enega časovno ujema z zapiskom drugega. Ta oblika se je pisatelju prav posrečila; dala mu je možnost, da je prikazal dogajanje in življenje povojnega časa bolj subjektivno, kakor se odraža v zavesti obeh njegovih ljudi. Zato je roman živ in zanimiv. V njem je Heinrich Böll ožigosal predvsem hinavščino, brezsrdnost in praznino sodobnega življenja. Postavil je dogajanje v značilno okolje, ki izraža tako življenjsko praznino: na primer v kavarni z avtomatom, ki igra gramofonske plošče, in v podobne mestne lokale. Knjiga pomeni tudi kritiko sodobnega krščanstva, o katerem meni pisatelj, da se uveljavlja preslabotno, da bi moglo odločilno vplivati na sodobni svet, in se mu zato rajši podvzve. Toda roman ni napisan iz nihilističnega občutja, ampak iz ogorčenja nad brezsrdnostjo in hinavščino ljudi. Poleg mnogih slabih ljudi, nastopajočih v romanu, so tudi nekateri dobri, ki so pravo nasprotje navideznih kristjanov. Eden takih dobrih ljudi je tudi črnec, ki poje pesem, ki se konča z besedami: »... In ni rekel besede«, po katerih je pisatelj povzel naslov romana. Delo je napisano izredno stvarno, brez vsakega patosa in sentimentalnosti. (Nadaljevanje v prihodnji številki)

NOV NESMRTNIK

Po smrti romanopisca Clauda Farrera je bilo izpraznjeno eno mesto med člani Francoske akademije. Nekateri člani so kot Farrerovega naslednika kandidirali pisatelja Pavla Moranda. Proti predlogu je pred tedni nastopil sam državni predsednik De Gaulle, češ da je Morand med vojno sodeloval z Nemci. To vmešavanje politične oblasti je povzročilo dosti hrupa, tako da je eden izmed članov Akademije Pierre Benoit celo odstopil. Končno so zadevo Morand rešili z izvolitvijo romanopisca Henrija Troyata. Troyat je po svojih prednikih ruskega rodu. Osemindesetletni pisatelj je znan po treh romanih, ki zajemajo snov iz sedanje stvarnosti Azije. Njegova slava pa še ni dosegla višine njegovih tovarišev v Akademiji.

KULTURNE VESTI

• Na davnem etruščanskem grobišču v Tarquinii so odkrili strokovnjaki milanske politehnik tretjo grobnico s čudovito lepimi stenskimi freskami, ki pa so še povečini prekrite z debelo plastjo prahu. Grob in freske so iz 6. stol. pred Kristusom.

• Avstrijsko - srbski pisatelj Milo Dor je nedavno objavil svoj drugi roman z naslovom »Nichts als Erinnerung« (»Le spomin«), ki ga je kritika zelo dobro sprejela. Roman se dogaja pred vojno v Srbiji.

• 32,2% ljudi bere v Italiji najrajši romane in povesti, je ugotovila neka anketa zveze italijanskih založnikov. Se več pa je takih, ki imajo rajši knjige o umetnosti, namreč skoro 45%. Za poljudnoznanstveno književnost jih je navdušenih 22,9%.

• Kanadski pianist Glenn Gould, ki te dni gostuje v Londonu, si je dal zavarovati roke za 100.000 funtov šterlingov (okrog 80 milijonov lir).

• Francoski filozofi so priredili zadnje dni na Sorbonni v Parizu svoj kongres, na katerem so počastili spomin velikega modernega francoskega filozofa Bergsona in opozorili na pomen njegovih idej.

• Na kongresu sovjetskih pisateljev v Moskvi so iz neznanih razlogov zelo dobre volje in kar po vrsti rehabilitirajo vse ovčice, ki so se izgubile s pašnika socialističnega realizma in iz ograje pravčnosti. Le Pasternak je ostal za zdaj še izven ograje, ker menda še ni pokazal dovolj spokornosti.

• Bevkova povest za mladino »Peter Klepec«, ki je izšla v nemškem prevodu pri neki založbi v Reutlingenu, je doživela zelo lep uspeh pri nemških bralcih in je prišla v seznam dvajsetih najboljših mladinskih knjig, ki so izšle lani v Nemčiji. Zda je prevajajo v danščino, prevedena pa bo, kot kaže, še v norveščino, švedščino, finščino, francoščino in angleščino. V nemščino jo je prevedla Nemka ga. Byhan. To kaže, da bi našla tudi slovenska knjiga pot v svet, če bi se mi sami dovolj pobrigali za to.

• Ruski arheologi so odkrili v Turkestanu dobro ohranjen rokopis »Knjige kraljev« perzijskega pesnika Firduzija. Star je okrog tisoč let.

• »Knjižni sejem« v Trstu je precej lepo uspel. Na njem so prodali okrog 20.000 knjig. Na njem smo našli samo nekaj slovenskih izvodov sv. pisma, ki jih je v lepi opremi izdalo Biblično društvo v Londonu. Vsi so bili prodani in prodajalec iz Milana je dobil še nekaj naročil.

• V Turinu so odkrili spominsko ploščo na hiši, kjer je živel slavni italijanski pisatelj pustolovskih romanov Emilio Salgari. Čeprav je pisal noč in dan, je moral živeti v strašni revščini, ker so ga založniki izkoriščali. Ko je še žena živčno zbolela in so jo odpeljali v umobolnico, je obupal in napravil 25. aprila 1911 v nekem gozdu blizu Turina samomor. Zapustil je kopico majhnih otrok.

• Ameriška carina Picassovih mozaikov ne smatra za umetnine, ki bi bile proste uvozne carine, ampak kot »kamenito podlago, prekrito s koščki stekla«. In na tako »kamenito podlago« in »steklo« je treba plačati carino. Lastnica nekega Picassovega mozaika se bo pritožila; ko pa je Picasso za to zvedel, je rekel: »Carramba!«

Francè Kolednik v Trstu

Te dni se je ustavil v Trstu g. France Kolednik, zasluži prevajalec »Jurija Kozjaka« v tuje jezike. G. Kolednik je na poti v Grčijo, da bi se dogovoril glede prevoda Finžgarjevega romana »Pod sodbodnim soncem«.

Zdravilo proti pijanosti

V predavanju na kalifornijskem tehnološkem zavodu je mladi ameriški zdravnik dr. Henrik Koch opisal učinkovitost zdravila T-3 (triiodothyronin), ki ga je sam odkril. Zdravilo ima izredne lastnosti: ozdravi kronične alkoholike; prežene delirium tremens ter pijanim povrne razsodnost in zdravje. Z desetisočinko enega grama T-3 je dr. Koch poživil umirajočega pijanca, ki je zaužil 18 koktajlov: v pol uri so izginili vsi znaki pijanosti brez kakršnihkoli posledic. T-3 uživajo v obliki majhnih kroglic. Novo zdravilo je zelo važna pridobitev za bolnice in zdravilišča, a je lahko usodna za pijance, ker bi si lahko mislili, da smejo nekažnovano piti, kar gotovo ne drži.

Kaj še lahko seješ na vrtu

Konec maja in v začetku junija lahko sejemo še:

solate, radič, zgodnjo — rumeno endivijo, por, blitev — blede, majaron, redkvice, kumarice, bučke, melone, grah, nizki in visoki fižol, cvetačo, čebulo, ohrovt, glavno zelje — kapus, rdeči kapus, brstnati kapus — šproc, peteršilj, korenček, rdečo peso, šparglje, čebulo, nadzemsko in podzemsko kolerabo.

Presajaš pa: solate, paradižnike, čebulo, papriko, zeleno — šelin, jajčevce — melancane, kapus, zgodnjo cvetačo in ohrovt.

GOSPODARSTVO

Škropljenje in žveplanje trt

Na splošno so vinogradniki do sedaj že dvakrat žveplali in enkrat poškropili trte. Za bodoče mesece svetujemo naslednje:

Pred cvetenjem kaže še enkrat poškropiti trte z asporom in koloidnim žveplom. Sto litrov škropila pripravimo takole: v delu vode raztopimo 200 gramov aspora in v drugem delu vode 100 gramov koloidnega žvepla (ali cosana); nato vse skupaj premešamo in škropimo.

Med cvetenjem ne smemo škropiti ne z asporom ne z modro galico, ampak trte poprašimo samo z navadnim žveplom.

Po odvetju škropimo z asporom in koloidnim žveplom.

Preden začne grozdje zoreti, pa moramo trte še enkrat oprati z navadnim žveplom.

Konec avgusta in v začetku septembra moramo — če je vlažno vreme — spet škropiti z asporom in v ta namen ga raztopimo v 100 litrih vode 250 gramov.

KONZERVIRANJE JAJC

Znano je, da je v določeni letni dobi preobilica jajc, v drugi pa pomanjkanje. Zato jih skušajo konzervirati, da so na razpolago vse leto.

Jajca najzanesljiveje konzerviramo z nizko toploto. V hladilnikih s povprečno to-

ploto od 0 do 2° C in z 80% zračno vlago ohranimo jajca neizpremenjena skozi 6 do 7 mesecev. Če jih hočemo ohraniti več časa, moramo mraz povečati, in sicer na 6 do 8° C ter zvišati zračno vlago na 90 do 95%. Na ta način pa lahko konzerviramo le večjo količino jajc, kar pride v poštev le v večjih obratih.

Majhne količine jajc pa lahko konzerviramo takole: a) V 20 litrih navadne vode raztopimo 1 kg živega apna, ki ga dolgo mešamo, da se popolnoma raztopi. V to belo tekočino vložimo jajca, tako da je nad njimi vsaj 5 cm raztopine. V 20-litrsko pločevinasto posodo lahko vložimo do 150 jajc in ne več. b) V drogeriji kupimo **stekleno vodo** ali pa **topljivo steklo** (vetro solubile). En kg tega stekla raztopimo v 9 litrih vrele vode in, ko se ohladi, vložimo jajca. c) Ne premrzla jajca položimo v 20 do 25 stop. C toplo **parafinsko olje** ter jih nato spravimo v zabojčke z žaganjem.

Na vsak način smemo konzervirati samo sveža, to je komaj izležena jajca, ki morajo biti tudi popolnoma čista.

MEDNARODNO ZBOROVANJE

ZA KMETIJSKO POSKUSEVANJE

Pod pokroviteljstvom Mednarodnega kmetijskega urada (FAO) je bilo za prvo polovico letošnjega maja sklicano v Rim mednarodno zborovanje kmetijskih strokovnjakov. Zasedanja so se udeležili zastopniki 40 držav, med temi tudi Jugoslavije in Rusije. Razpravljali so predvsem o vprašanju, kako naj bi razporedili poizkuševanja v raznih državah ter kako naj bi zatem izsledke poskusov razširili. Na koncu so sprejeli posebno resolucijo, ki vsebuje sklepe in ki je bila odposlana vsem sodelujočim državam. Resolucija zahteva, naj se ustanovi osrednja organizacija, ki naj sestavi sporedne poskuševanje, dodeli delo poskuševališčem ter objavi izsledke.

Na zborovanju so bili ustanovljeni posebni odbori, ki so obravnavali posamezna vprašanja, kot so: proizvodnja rastlin (predvsem pšenice, krompirja, vina, olja, sadja in povrtnin); živalska proizvodnja (zlasti proizvodnja mleka, mesa in volne); naravna in umetna krma; mehanizacija kmetijstva; preučevanje tal, zlasti glede na potrebe in načine gnojenja; gnojila in zaščitna sredstva.

O vseh teh vprašanjih so poročali priznani strokovnjaki iz vseh držav. O fungicidih — zaščitnih sredstvih proti glivičnim boleznim — je poročal Mladen Josipović, profesor na kmetijski visoki šoli v Beogradu. Poročila bodo izšla v posebni knjigi.

VALUTA — TUJ DENAR

Dne 27. maja si dobil oz. dal za:

ameriški dolar	617—621 lir
avstrijski šiling	24—24,50 lir
100 dinarjev	82—92; 85—95 lir
100 francoskih frankov	123—126 lir
funt sterling	1715—1735 lir
nemško marko	147,34—148,34 lir
švitski frank	143—144 lir

Vsak Slovenec se mora zavzemati, da bo slovenska zemlja ostala v slovenski lasti.

ŽENA IN DOM

Preutrujenost in živčnost

Mnogi danes tožijo, da so preutrujeni. Zato uživajo kavo, čaj in podobno in mislijo, da jim pomagajo. Ta različna sredstva jim pa navadno ne koristijo in se lahko celo zgodi, da se njih zdravstveno stanje še poslabša. Nekateri trde, da jim pogosto uživanje kave koristi; to pa je le navidezno, ker se kasneje pojavi preutrujenost srca. Zmerno uživanje kave pa zdravim ljudem ne škoduje. Kot posledica preutrujenosti nastanejo večkrat motnje krvnega obtoka, ki neugodno vplivajo na srce, možgane in želodec. Tudi nikotin (vsebuje ga tobak) je obenem dražilno in pomirjevalno sredstvo. Kajenje veliko bolj škoduje, če dim globoko vdihujemo. Zmerno kajenje viša krvni pritisk, pretirano pa hromi živčna središča. Ni res, da alkoholne pijače krepijo telesno moč, temveč neugodno vplivajo na zdravje. Človek se resnično odpočije le, kadar se sprosti. V ta namen so zlasti priporočljive dihalne vaje.

V naši dobi govorimo tudi o duševni preutrujenosti, ki jo povzročajo razburljivi prijetljaji, skrbi in delo. Po mnenju nekaterih zdravnikov se človeški organizem prepočasno prilagaja zahtevam sedanjega življenja, ki se odigrava z divjo hitrico.

Ko pravimo, da smo živčni, se pa večkrat le izgovarjamo, da prikrijemo svojo nepotrpežljivost, nepravilno vedenje ter brezobzirnost do drugih. Ko torej nekaj zagrešimo, pravimo, da je vzrok naša živčnost. Če bi pa pomislili, da morajo ljudje, s katerimi smo v stiku, prenašati to našo živčnost, bi se večkrat drugače obnašali. Vedeti moramo, da bomo zadovoljniji, če bomo mirno prenašali neugodja, skrbi in preizkušnje, ki nam jih nudi življenje. Kdor se venomer jezi in mu ni nikoli živ po volji, je najbolje, da se večkrat razjezi sam nase.

NASI RECEPTI

Čevabčiči — Napravimo jih iz dveh ali treh vrst mesa. Lahko uporabimo jagnjetino, svinjino, govedino in teletino. Mesu odstranimo žilice, ga zmeljemo, osolimo, dodamo popra, rdeče paprike in nekoliko čebule. Zmes premešamo in pustimo v miru eno uro. Potem napravimo čevabčiče in jih damo

pečti na rešetko ali na zelo topel železen pladenj, ki smo ga namazali z mastjo ali slanino. Ko so čevabčiči gotovi, jih ponudimo še tople s seseklano čebulo ali solato.

Mesna omaka — Potrebujemo: 2 žlici olja, čebulo, nekoliko česna, 30 dkg govejega mesa, 3 dkg kruha, poper, sol, vodo, peteršilj, malo smetane in limonin sok. V olju prepražimo seseklano čebulo, zdrobljen česen in seseklano meso; dodamo zdrobljenega kruha, popra, soli in vode. Tako primerno gosto omako dušimo, da se meso omeheča. Končno primešamo peteršilja in smetane ter okisamo z limoninim sokom.

Goveji zrezki v gobovi omaki — Potrebujemo: 5 rezin govejega stegna, sol, 5 strokov česna, poper, 2 žlici gorčice, 3 žlice olja, nekoliko vode, ¼ kg gob (sivk), 1 dl kisle smetane, žlico moke in peteršilj. Rezine govejega stegna potolčemo, obdrgnemo s soljo, s seseklim česnom, poprom in z gorčico. Segrejemo olje in zložimo vanj tako pripravljene zrezke, ki jih dušimo približno eno uro. Vmes prilivamo vode, da je dušenje enakomerno. Zrežemo gobe na kocke in jih dodamo. Prilijemo še malo vode in dušimo še 10 minut. Dodamo še smetano z moko, prevremo in potresemo še z drobno seseklim peteršiljem.

DROBNI NASVETI

■ Lesene predmete in posodo očistite z drobnim peskom in milnico. Če jih očistite s sodo postanejo sivkasti.

■ Puding in kakao se pri kuhanju lahko zlepi v kepe. Preden vmešate puding (kakao) v mleko, premešajte prašek s sladkorjem.

■ Krpe za prah bodo boljše pobirale prah in ga obdržale, če jih dobro oprane posušite, jih namočite v vodi, kamor zlijete na liter vode žlico glicerina, in znova posušite.

■ Po beljenju ostane neprijeten duh po apnu. Če daste na razgreto ploščo nekaj kapljic močnega kisla se bo para razširila po prostoru in neugoden vonj bo izginil.

VIRGILU ŠČEKU V SPOMIN

40.

Dr. E. Besednjak

V Edinosti smo slovenskim volivcem dali opomin, naj bodo oprezní, in jih tudi pravno poučili: Kdor gre v tujo hišo proti volji prebivalcev, zagreši zločin, ki je težko kazniv. Niti javni organi ne smejo vdirati v tuja stanovanja, ako ne pokažejo pooblastila preiskovalnega sodnika ali pa zasledujejo zločinca, ki se je zatekel v to stanovanje. Po sončnem zahodu ne puščajte v hišo ljudi, katerih ne poznate!

Zares čudne pozive smo morali naslavljalí l. 1921 na naše volivce: Brž ko pade mrak, zaklepajte se sredi samega Trsta v hiše, da ne pridejo fašisti ter vam ukradejo volilne izkaznice!

GROŽNJE TABAKARNARJEM

Naši nasprotniki so se ob tedanjih volitvah v svoji iznajdljivosti posluževali še drugega sredstva, da bi oteževali manjšini izvolitev njenega zastopništva v poslansko zbornico. Ker so dobro vedeli, kolik vpliv ima časopisje na naše prebivalstvo, so sklenili ovirati, kolikor se da, tudi njegovo branje in širjenje. Tako je Edinost prinesla dne 26. aprila kaj značilno vest iz Opatije.

Ondotnemu tobakarnarju g. Tomašiču se je predstavila skupina fašistov, pokupila vse izvode Edinosti in hrvatskega manjšinskega glasila Pučkega prijatelja ter pri tem izjavila: Za sedaj naj to zadostuje, g. Tomašič, naj pa ve, da odslej naprej ne sme več prodajati teh listov. Če ne bo spoštoval prepovedi, bodo pa zapele druge strune. Fašisti mu bodo tobakarno — sežgali. Tobakarnar, ki se seve niti v sanjah ni mogel nadejati, da ga bo katerokoli oblastvo vzelo z uspehom v zaščito, se je moral grožnji pokoriti ter je ukinil razprodajanje slehernega slovenskega in hrvatskega tiska.

To drobno stvar omenjam zategadelj, ker so tedaj fašisti prvič uporabili v boju proti našemu narodu sredstvo, ki je poznejša leta postalo zlasti v Istri pomembno in izredno škodljivo. Istri so namreč prodajanje slovenskega časopisja s časom nasilno ukinili sploh v vseh tobakarnah ter šli kasneje še mnogo dalje.

ISTRSCKE POŠTE

Znati je namreč treba, da se fašistična narodna nestrpnost nikjer ni tako na široko in globoko zakoreninila v množice kot v Istri. V tej deželi je zavzemala protislovanska miselnost vladajočih italijanskih veleposestnikov in trgovcev čestokrat kar divjaške oblike in z nezadržno silo zastrupljala tudi druge sloje. Okužila je uradništvo, vojaštvo, orožnike in celo duhovnike.

Kdo bi se ob takih razmerah čudil, da je strašni nalezljivi bolezní podlegla tudi poštna uprava v Istri! Ko so razne zagrizene poštarice in poštni uradniki zagledali v osovraženi hrvaščini in slovenščini tiskane časopise, ki so prihajali našim naročnikom, jih je kar pogrelo. V svojem srdú bi jih najraje sežgale. Spočetka si tega niso upale, ker bi to bilo očitno kršenje uradnih dolžnosti in po zakonu strogo kaznivo dejanje!

Zato so se nestrpni in brezvestni poštni nameščenci spočetka zadovoljili s tem, da so dostavljanje naših listov, kolikor se je dalo, zavlačevali, večkrat se je pa časopis tudi »slučajno zgubil«. S časom so pa pod vplivom fašistov postajali čedalje predrznejši. V nekaterih poštah uradih so metali slovanski tisk kratkomalo v peč. Mnogo so kurili zlasti s Pučkim prijateljem. Ko so se naročniki pritoževali, da ne prejemaajo časopisov, smo mi v Trstu seve pri pošttem ravnateljstvu protestirali in zahtevali, naj naredi red ter pokli-

če svoje brezvestne uslužbenice na odgovornost.

Ker je bil zakon na naši strani, naših pritožb ravnateljstvo seve ni moglo kratkomalo odbiti. Mirili so nas, da bomo »tako odredili preiskavo« in vzpostavili zakonitost, vendar to so bile v glavnem le prazne obljube. Nekaj časa so naročniki res redno prejimali liste, toda dostavljanje pošte se je po nekaj tednih spet ustavilo. Število vasi, kjer so z našim tiskom na pošti kurili, se je večalo. Posledica je bila, da so mnogi naši ljudje list — odpovedali.

Neprestana, utrudljiva posredovanja na pošttem ravnateljstvu v Trstu niso v glavnem prav nič zalegla. Nas je pa lomila jeza, ker smo imeli vtis, kot da se iz nas norčujejo. Kdor je to doživel, ne sme na to preveč misliti, ker še danes v njem vse zavre. Tedanje ravnanje poštah uradnikov v Istri je eno najsramotnejših poglavij v politični zgodovini naših krajev. Vsa poštna uprava se je bila spremenila v protipostavno protislovansko organizacijo, proti kateri ni bilo pomoči. Da bi bil kdo izmed krivcev kaznovan, mi ni znano.

DOGODKI NA REKI

Kako so v borbi proti Hrvatim in Slovencem pomagali fašistom celo istrski poštni uradniki in poštarice, sem omenil zategadelj, da naši ljudje spoznajo, v kakšnem strupenem ozračju smo bili l. 1921 prisiljeni se pripravljati na državnozborske volitve. Toda kar sem ravnokar opisal, je bila kljub temu majhna stvar v primerjavi s tedanjimi dogodki na Reki, v katerih so imeli vodilno vlogo in besedo — naši tržaški fašistični voditelji. Šele tedaj smo dodobra sprevideli, s kakšnimi nasprotniki imamo opravka in kako daleč so odločeni iti tudi v boju zoper naš narod v Julijski krajini, ako se jim bo zdelo potrebno.

(Nadaljevanje)

To se je pokazalo tudi v dachauskem taborišču. Mnogi smo z veseljem ubogali Hrasteljeve nauke o nujnosti sabotaže in se ravnali po geslu: »Delaj samo toliko, da te ne ujamejo!« Bili pa so tudi taki, ki enostavno niso znali sabotirati. Naj jim je Hrastelj še tako pridigal, da naj delajo čimbolj počasi in površno, se vendar niso mogli vzdržati, da bi ne opravljali dela temeljito in vestno, kot bi bili plačani za to, ali kot da bi delali na svojem posestvu. Kadar jih je Hrastelj zmerjal, so se opravičevali: »Saj bi rad lenuharil, ko pa ne morem. Roke mi kar same začno delati. Ne morem, pa ne morem vzdržati v brezdclju. Brez dela se počutim še bolj nesrečnega. Tako pa se vsaj nekako zamotim.«

Pri takih ljudeh ni vse skupaj nič zaleglo in tako smo jih končno pustili pri miru, saj dejansko tudi njihovo delo Nemcem ni nič koristilo. Razen tega smo že mi poskrbeli, da smo pokvarili ves učinek njihovega truda, bodisi da smo tik za njimi spet popuhili iz zemlje mladike kakke rastline ali cvetja, ki so jih sadili, ali poteptali sveže prešitihano gredo. Končno je tudi Hrastelj razumel, da ne »sabotirajo« nalašč, in jim je bil pripravljen spregledati to slabost njihovega značaja. Eden od teh je bil postaven koroški kmet, suh kot dren in molčec. Že nekaj tednov je delal z nami, lko smo šele izylekli iz njega, da je doma s Koroškega. Poslušali smo ga z nekakim ganotjem in spoštovanjem. Bil je za mnoge izmed nas prvi slovenski človek s Koroške, ki smo ga videli doprinasati žrtve sa slovenstvo. Takoj smo ga vzljubili in ga radi trpeli v svoji družbi. Celo Hrastelj mu ni nikoli več, razen za šalo, očital njegove kmečke pridnosti pri delu z motiko ali grabljami.

Hrastelju se je tudi edinemu med nami posrečilo, da si je privoščil skoro vsako popoldne v Wildparku urico popoldanskega spanja, kakor ga je bil morda navajen še iz prejšnjih »civilistovskih« dni v Mariboru. Komaj smo zgodaj popoldne prispeli v Wildpark, se je že izmuznil za kak brinov grm in legel v visoko travo ter blaženo zaspal. Za vsak primer pa nas je prej opozoril, za katerim grmom bo spal, da bi ga poklicali, če bi bilo treba.

V DACHAUSKIH BLOKIH

E. Z.

66

Še rajši kot za grm pa se je zaril v kak senen kup, kadar smo sušili travo. Znal se je tako kamufilirati v njem, da smo ga še mi, ki smo vedeli, v katerem kupu spi, le težko našli. Nekajkrat se je zgodilo, da je prespal tako vse popoldne in šele, ko je Močala zapiskal na piščalko in smo začeli odlagati orodje ter se postavljati v vrsto, se je počasi in še ves zaspan odkod primajal in se delal, kakor da se nikakor ni mogel odtrgati od dela. Nekajkrat nas je stalo precej truda, preden smo ga odkrili in poklicali.

Prof. Tibor Škerlak je bil Hrasteljev tekmeec tudi v lenuharjenju. Do popoldanskih uric spanja mu sicer ni bilo toliko kot Hrastelju, ker je bil še mlad, a če je le mogel, se je v vročih popoldanskih urah tudi on zavlekel v senco kakkega grma in se prepustil sladkemu »far niente«, ki ni bilo nikjer tako sladko kot ravno v Dachau, kjer je bilo proti vsem predpisom in popolnoma v nasprotju z namenom in smislom nacistične ustanove, kateri se je reklo koncentracijsko taborišče.

Tam pa se nam je tudi razodelo, kako potrebna je človeku včasih taka urica sladkega »far niente«, ko se lahko duh svobodno prepusti sanjarjenju in meditiranju, ki je posebno izobražencem prav tako potrebno kot vsakdanji kruh. Zato smo vsi posnemali Hrastelja in Škerlaka in si privoščili urico miru, kadar je le bilo mogoče, a tako drzen kot onadva v tem oziru ni bil nihče. Seveda si takega luksuza nismo mogli privoščiti vsi hkratu, ampak le po eden ali dva hkrati, drugače bi bile postale SS-ovske straže na vsi stvar pozorne, da si so se navadno bolj malo menile za to, če delamo ali ne. To je bila stvar »kapotova«; oni so bili odgovorni za to. Naš Močala pa se je — kot sem že omenil — prav rad še sam stegnil v senco, če je le mogel.

(Dalje)

ŠPORTNI PREGLED

Dirka po Italiji se nadaljuje

Kolesarji, ki nastopajo na letošnji dirki po Italiji, so že prevozili polovico poti. V zadnjih dneh so se Italijani bolje izkazali ter se nekoliko opogumili, tako da je z njih obrazov zginila osuplost, ki jih je prevzela po prvih etapah, ko so zmagovali samo tujci. Najzanimivejši del dirke pa se bo pričel v Roveretu, od koder jih bo pot vodila čez velike alpske vzpone. Zato sedaj mnogi kolesarji varčujejo z močmi in se zadovoljujejo s tem, da ohranijo položaje na lestvici.

Na 5. etapi (Arezzo - Rim) je zmagal Van Looy. Izid je potrdil večjo sposobnost tujcev, ki so privzeli na cilj 5' pred glavnimi zastopniki italijanskega kolesarstva. Obenem z zmagovalcem so prišli na cilj še Hoevenaers, Gaul, Anquetil in Delberghe. Gaul je seveda ohranil roza majico.

Zmagovalac 6. etape (Rim - Neapelj) je bil tudi tujec, in sicer Poblet. Ta dan se je izkazal tudi De-Flippis, ki je prišel na cilj skupno z zmagovalcem.

Veliko zanimanje je bilo za 7. etapo (vzpon na Vezuv) na kronometer. Strokovnjaki so si bili edini v tem, da bo zmagal Gaul, ker je bila ta etapa kot nalašč zanj. In res so se pričakovanja uresničila. Gaulova zmaga je še utrdila njegovo prvo mesto na skupni lestvici. Na strmi 8 km dolgi poti sta se poleg Gaula uveljavila Boni (37" zaostanka) in Poblet (39" zaostanka).

Naslednjega dne so kolesarji prevozili 31 km dolgo krožno progo po otoku Ischia. Najboljši čas je dosegel skoraj neznani Catalano, za njim sta se najbolje odrezala Anquetil (52" zaostanka) in Van Looy (17" zaostanka). Etapa je bila na kronometer.

V nedeljo so kolesarji prevozili 206 km dolgo pot, ki vodi iz Capue v Vasto. Junak dneva je bil Nencini, pustivši za sabo vse, tudi najbolj znane kolesarje. Italijani so na tej etapi in na prejšnji končno zadovoljili svoje ljubitelje, ki so doživeli na letošnjem »giru« toliko neljubih presenečenj. Lep

uspeh je doživel Zamboni, ki je prešel s 5. na 2. mesto skupne lestvice (zaostanek za Gaulom 1'32").

Na 10. etapi (Vasto - Teramo) je zmagal Benedetti pred Padovanom in Carlesijem. Skupina, v kateri so bili vsi najboljši kolesarji, je prišla na cilj s precejšnjo zamudo; 145 km dolgo etapo so kolesarji prevozili zelo hitro (povprečna hitrost 41 km na uro).

Enajsta etapa je pomenila le premestitev kolesarjev iz kraja Ascoli Piceno do Riminija. Zmagovalac 245 km dolge nezanimive etape je bil Van Looy; takoj za petami sta mu bila Van Geneudgen in Nencini. Baldini, Poblet in ostali dirkači so prišli na cilj z 11" zamude. Na skupni lestvici prvači še vedno Gaul; slede mu Zamboni (1'32" zaostanka), Anquetil, Van Looy in ostali.

V sredo so kolesarji počivali v Riminiju.

OLIMPIADA 1964

Olimpijski odbor, ki se je sestal v Münchenu, je odločil, da bodo olimpijske igre leta 1964 v Tokiju. Ta važna prireditev bo torej prvič v Aziji. Olimpiada bi morala biti v Tokiju že leta 1940, a jo je vojna preprečila. Japonci so se že temeljito pripravili. Med drugim so zgradili olimpijsko naselje za nastopajoče športnike. Tokijski stadion, ki lahko sprejme 75.000 gledalcev, bodo razširili tako, da bo lahko kar 110.000 ljubiteljev športa prisostvovalo igram. Prireditelji bodo za ta dela potrošili kar 10 milijard lir. Dve tretjini stroškov bosta prispevali država in tokijska občina, tretjino izdatkov pa bo kril izkupiček prodanih vstopnic.

Zimske igre bodo v tirolskem mestu Innsbrucku. Mesto ima še številne in primerne naprave za gojenje zimskih športov, vendar bodo stroški za gradnjo ostalih potrebnih naprav znašali 3 milijarde lir. Med drugim bodo zgradili olimpijsko naselje in ledeni stadion.

SPORT PO SVETU

Nogomet — V Bruslju je 40.000 gledalcev prisostvovalo tekmi Avstrija - Belgija. Avstrijsko moštvo je po zmagi nad Norveško v Oslu doživelo uspeh tudi proti Belgiji. Enajstoričnik sta zaigrali precej slabo; Avstrijci se lahko zahvalijo za zmago (2:0) le počasnosti Belgijcev.

Na potovanju po Ameriki je Anglija že tretjič zaporedoma izgubila. Zadnjo tekmo je odigrala proti Mehiki. Izid je bil 2:1 za Mehiko.

Hokej na kotalkah — V Zenevi so se končale tekme za evropsko prvenstvo. Finalnih tekem so se udeležila moštva Portugalske, Svice, Anglije in Italije. Najbolj zanimiva je bila med Portugalsko in Španijo; šlo je za naslov prvaka. Zmagali so Portugalci z izidom 5:2. Za tretje mesto sta se potegovali Italija in Anglija; zmagala je Italija z izidom 5:3.

Hokej na travi — V Zagrebu sta zaigrali moštvi Jugoslavije in Italije. Zmagali so domačini s 3:0.

Avtomobilizem — V Palermu je bila v nedeljo avtomobilska dirka, imenovana Targa Florio. Lepo so se izkazali dirkači na avtomobilih znamke Porsche, ki so zasedli prva štiri mesta na lestvici. Zmagala je dvojica Barth - Seidel; 20 km pred ciljem se je pokvaril avtomobil znanega Von Tripsa, ki je bil dotlej najboljši na dirki. Na cilj je uspelo priti le polovici tekmovalcev, ostali so odstopili. Smolo so imeli zlasti vozači avtomobilov Ferrari, ki so vsi izpadli.

Svoj materin jezik smo dolžni rabiti povsod, kjer se le da. Gojiti ga moramo doma in v javnosti, s poslušanjem domačih radijskih in televizijskih sporedov, s čitanjem domačih knjig, listov in ilustracij, v zasebnih razgovorih, v društvenem življenju in pri zabavah.

Cez dve leti (1885) so morale tudi sodnice na južnem Koroškem uradovati dvojezično.

Na Goriškem sta si oba naroda, italijanski in slovenski, kmalu izbojevala enakopravnost. Nemški pritisk je oba prisilil, da sta enako nastopala v borbi za narodne pravice. V deželni zboru je vladni zastopnik že od leta 1870. začel seje z nagovorom v obeh deželnih jezikih. Poslanci so imeli govore vsak v materinščini, tako so jih morali tudi stenografi zapisovati. Vlada je imela pri tej politiki kajpak tudi svoje zahtevne namene. Hotela je izigravati oba naroda, da bi se nobeden preveč ne uveljavil.

V Trstu in v Istri je pa vlada podpirala italijanski življenj proti slovenskemu. Tam je Avstrija že leta 1815 proglasila, da mora uradni jezik ostati samo italijanski. V tržaškem mestnem svetu je do leta 1894. dopustila samo italijanščino kot razpravni jezik. Na namestništvu so uradovali izključno le v nemščini. Tržaški Slovenci so se morali boriti do prve svetovne vojne na dveh frontah za jezikovno enakopravnost.

Zanimivo je bilo v tej dobi tudi stališče armadnih poveljnikov in generalov. Ti so na dvoru prigovarjali cesarju, da ne gre dražiti ljudstva. Naj govori kmet doma in v nižjih uradih tudi slovensko, samo da ostane zvest državljan in dober vojak. Franc Jožef in njegov zadnji poveljnik vojnega stana maršal Conrad von Hötzendorf sta se strinjala, da je le armada temelj dinastije in Avstrije.

Gole jezikovne pravice pa še ne zajamejo pojma narodnosti, kakor mnogi tudi pri nas

S3

V SONCU in senci

(Usoda Habsburžanov)

R. B.

še danes mislijo. Podgornikov Slovanski svet je poudarjal docela pravilno, da se je mogoče potujčiti do jedra tudi pod lupino lastnega jezika. Boj za narodnost ni samo boj za jezik, ampak za celotno slovensko mišljenje, za skupno narodovo kulturno življenje.

V tem duhu se je naš narod v zadnjih letih Habsburžanov boril posebno na šolskem področju.

V borbi za osnovne šole

Ko se je Avstrija po porazih na italijanskih bojiščih leta 1866 začela krhati, niso ne cesar ne njegovi ministri doumeli, da je treba narodom dovoliti vsaj nekaj pravic, če se hoče monarhija obdržati. Zmagalo je pa tudi tukaj načelo, da je bila Avstrija v jedru nemška država.

Zato so morali narodi Avstrije, zlasti Slovenci, začeti bridko borbo za pravice osnovnih šol v materinščini.

Dokler je bila šola še konkordatna, to se pravi pod vodstvom zavedne duhovščine v Slomškovem duhu, se je potujčevanje trenutno ustavilo. Ko pa je 14. maja 1869 prevzela skrb za šolstvo vlada, je ministrstvo odločevalo, kateri bodi učni jezik. Pri svojih sklepih se je seveda oziralo na izjave deželnih šolskih svetov in občin, ki so bile

razen na Kranjskem povsod na Slovenskem v nemških in sploh tujih rokah.

Najhuje je bilo na Koroškem, kjer so l. 1877 izrecno ukazali učiteljem, da morajo govoriti z otroki samo nemško, tudi če jih šolarčki prav nič ne razumejo. Saj se je isto ponovilo pri nas pod fašizmom in se žal še danes v Beneški Sloveniji ponavlja! Historia non docet! (Iz zgodovine se ljudje ničesar ne nauče!)

Zaman so tudi na Štajerskem narodno zavedni možje ugovarjali, da ne sme veljati, kar žele občine ali šolski sveti, ampak naj se uredi šolstvo tako, kakor je v prid narodu! Ljudem so vladni podrepaniki prigovarjali, da naj ostane šola samo nemška, ker le od nemščine bodo otroci imeli dobička v življenju, od slovenščine pa ne.

Zagovarjali so načelo o pouku v državnem jeziku z utemeljevanjem, da se s šolami v državnem jeziku otroci »vključijo v državno delovno občest«. Po domače se to pravi, da kdor hodi v šolo z maternim jezikom, bo težje zaslužil skorjo kruha. Slovenske narodne šole, da so le posledica hujškanja panslavistov, so takrat poročali na Dunaj.

Na Kranjskem so si Slovenci najprej priborili pravice.

(Dalje)

11

Za
naše
naimlažje
veliki
detektiv

SLOVENSKO NARODNO GLEDALISČE V TRSTU
V nedeljo, 31. maja, ob 17.30 v dvorani na stadionu
Prvi maj, Vrdelska cesta 7

IV. JAVNA PRODUKCIJA BALETNE SOLE SNG

Koreografija in kostumi Adrijan Viles

Sodelujejo tudi gojenci Glasbene Matice v Trstu
Prodaja vstopnic v petek in v soboto v Tržaški knji-
garni, Trst, ul. S. Francesco 20, ter eno uro pred
pričetkom pri blagajni dvorane.

KROZEK SLOVENSKIH IZOBRAZENECV v
Trstu vabi na sestanek, ki bo v petek, 29.
maja, ob 20.30 v Trstu, ul. Commerciale 5/I.
Na sporedu je predavanje dr. Rada Bednarika:
»MAJNISKA DEKLARACIJA«

KROZKA SLOVENSKIH IZOBRAZENECV v
v Trstu in Gorici vabita na celodnevni izlet,
ki ga priredita z avtobusom v nedeljo, 7. ju-
nija, v Beneško Slovenijo. Prijaviš se lahko
najkasneje do 30. maja v Trstu, ul. Commer-
ciale 5/I. (tel. 28-770), ali pa v Gorici na Trav-
niku 18/II., kjer boš vsak delavnik od 9.30
do 12.30 dobil potrebna pojasnila.

DANASNJA STVARNOST

Književna založba Bompiani je začela izdajati posebno zbirko knjig pod naslovom »Cose d'oggi«. Založnik je naznanil, da ima namen podati prežet sedanjih dogodkov in današnje družbe. Prva knji-
ga francoskega pisatelja Viktorja Aleksandrova (po rodu je Rus) obravnava pod naslovom Medved in kit odnose med Ameriko in Rusijo v zadnjih dveh stoletjih. Knjigi Novi val in Teddi-boys prikazujeta usmerjenost sedanje mladine. Napovedan je tudi zvezek »Guerra e pace nell'era spaziale«. Naslov

ZAHVALA

Dne 27. maja smo pokopali mojo drago se-
stro

PAVLO ZEGA, roj. ŠMUC

Vsem, ki so žalovali z nami, jo spremljali na zadnji poti, darovalcem vencev in cvetja ter vsem, ki so na kakršenkoli način počastili njen spomin, se najlepše zahvaljujemo:

Brat Roman, nečak in
ostalo sorodstvo

Trst, Ljubljana, Neapelj 28. maja 1959.

sam pove, da je snov zajeta iz tekmovanja velesil
za vsemirski prostor.

PRILOŽNOST ZA MLADE GLASBENIKE

Od 25. avgusta do 6. septembra bo na konserva-
toriju Monteverdi v Bocnu II. mednarodno tekmo-
vanje za nagrade Ferruccio Busoni. Udeležijo se ga
lahko vsi pianisti in pianistke katerekoli narodnosti
v starosti od 15. do 32. leta.

Mednarodno razsodišče bodo sestavljali ugledni
glasbeniki in pianisti, predsedoval pa mu bo ravnatelj konservatorija Monteverdi Nordio. Nagrada Bu-
soni znaša pol milijona lir, poleg tega pa bo zmago-
valec na tekmovanju lahko nastopil še na celi vrsti
koncertov z orkestrom, n. pr. na koncertih rimske
Akademije Sv. Cecilije, milanske Scale, florentin-
skega Maja, radijsko-televizijskega orkestra ter or-
kestru mestnega gledališča v Bologni ter Verdije-
vega gledališča v Trstu. Ostale nagrade znašajo
skupno 650.000 lir.

Izdaja Konzorcij Novega lista

Odgovorni urednik Drago Legiša

Tiska tiskarna »Graphis« - Trst, ul. Sv. Frančiška 20
Telefon 29-477